

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Kennis, macht en moraal : de productie van wetenschappelijke kennis over de economische effecten van migratie naar Nederland, 1960-2005

van de Beek, J.H.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van de Beek, J. H. (2010). *Kennis, macht en moraal : de productie van wetenschappelijke kennis over de economische effecten van migratie naar Nederland, 1960-2005* Amsterdam: Vossiuspers - Amsterdam University Press

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Epiloog

Na een aantal jaren van relatieve rust ontstond er – precies in de periode dat ik de laatste hand legde aan dit proefschrift – ophef over de economische effecten van immigratie. Aanleiding was dat PVV-Kamerlid Sietse Fritsma half juli 2009 een aantal Kamervragen stelde over de kosten en baten van immigratie.⁸⁶⁵ Prompt brak er een stevig publiek en politiek debat los over de kosten-batenvraag. Het palet aan gebruikte argumenten was voor mij een ‘feest van herkenning’ en omdat dit debat mijn onderzoek extra reliëf geeft laat ik hier de belangrijkste argumenten de revue passeren.

Uiteraard zijn de argumenten *grosso modo* onder te verdelen in voor of tegen de door de PVV aangevraagde kosten-batenanalyse. We beginnen met de voorstanders. Het weekblad *Elsevier* betoont zich niet alleen een voorstander van een kosten-batenanalyse, maar geeft zelf al vast een voorlopige berekening die uitkomt op een negatief saldo van “meer dan 200 miljard over de afgelopen veertig jaar”.⁸⁶⁶ UvA-econoom Peter Nijkamp is eveneens voorstander: “Een verstandig kabinet laat de bijdrage van migranten aan de economie onderzoeken”.⁸⁶⁷ Verrassend is wel dat hij de positieve resultaten van buitenlands onderzoek zonder meer op de Nederlandse situatie toepast (vergelijk §8.3 & §8.5, maar ook §8.4 & §9.3 waarin daartegen wordt gewaarschuwd):

“Professor Nijkamp noemt het wel ‘merkwaardig’ dat een politieke partij zo geïnteresseerd is in een specifieke bevolkingsgroep. ‘Het is ook jammer dat de PVV in haar vraagstelling zo prominent de kosten voorop zet.’ Want dat de uitslag van zo’n rekensom dramatisch zal uitpakken voor de migranten gelooft hij niet. Nijkamp verwacht eerder, op basis van vele internationale onderzoeken, dat in Nederland allochtonen licht bijdragen aan de economie. Uit die onderzoeken blijkt niet dat buitenlanders banen ‘inpikken’. Ze zorgen wel voor een innovatieve economie”.⁸⁶⁸

Over het algemeen menen commentatoren echter dat het saldo van een dergelijke berekening negatief zal zijn.⁸⁶⁹ Daarbij wordt herhaaldelijk gerefereerd aan eerdere berekeningen van Carlo van Praag (§7.2), Pieter Lakeman (§8.7) en het CPB (Roodenburg et al, zie §9.3).

Een terugkerend argument van voorstanders van een kosten-batenanalyse is dat men zich bij het debat en het beleid aangaande immigratie beter op de feiten kan baseren.⁸⁷⁰ VVD’er Paul de Krom meent dat migratiebeleid net als ander beleid door onderzoek begeleid dient te worden:

“‘Waarom zou je op zo’n belangrijk maatschappelijk beleidsterrein niet de kosten en de baten mogen uitrekenen? Dat doe je ook als je de Noord-Zuidlijn aanlegt’, zegt De Krom. ‘Maar het kabinet zal het gewoon niet willen, omdat links het niet wil. Ze weten natuurlijk allang wat er uitkomt. Dit zou de solidariteit in de samenleving aantasten. Wat een onzin. Betekent solidariteit dat je iets niet mag onderzoeken?’”⁸⁷¹

Schrijver en journalist Joost Niemöller brengt als argument naar voren dat het staande praktijk is om beleid op feiten te baseren als het om andere bevolkingsgroepen gaat:

“De PVV wil weten wat een allochtoon kost. Dat klinkt cru. De andere partijen reageerden Pavlov-gewijs: ‘discussie die nergens toe leidt’, ‘we weten al veel’, ‘ridicuul’, ‘onzinnig plan’, ‘het kost geld, dat past bij onze verzorgingsstaat’. Evelien Tonkens schreef zelfs ‘de zet van Wilders is fascistisch, op een manier die hij nog niet eerder heeft vertoond’ (Forum, 29 juli). Maar of het cru is om over mensen te denken in economische termen is het punt helemaal niet. Zo wordt er tenslotte allang gedacht over patiënten, leerlingen, gepensioneerden. En daar bestaat allemaal beleid over. Dát is het punt. Al dertig jaar hebben Nederlandse kabinetten nagelaten het immigratiebeleid te baseren op feiten. Dat wordt pijnlijk zichtbaar als je eens terugbladert in de adviezen die zijn uitgebracht door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)”.⁸⁷²

Dit brengt ons direct op één van de belangrijkste argumenten van de tegenstanders van een kosten-batenanalyse: men mag niet op deze manier ‘de rekenmachine loslaten op één bevolkingsgroep’ (vergelijk §8.7).⁸⁷³ Zo noemt “GroenLinks-leider Femke Halsema ... de vragen ‘ridicuul en dom’” en stelt: “‘De waarde van mensen laat zich niet in geld uitdrukken. Je hebt naast de economische betekenis ook nog de culturele. Ik heb de indruk dat de PVV alleen maar wil vernederen’”.⁸⁷⁴ Halsema meent ook dat de berekening moeilijk is uit te voeren omdat ‘er geen controlegroep is’ en omdat veel ministeries geen gegevens over allochtonen bijhouden.⁸⁷⁵ Ook de “Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) keert zich tegen het verzoek van de PVV aan de regering om aan te geven wat allochtonen de samenleving kosten en opleveren [en stelt:] ‘Migranten zijn geen handelswaar, waarvoor je in een rekensom de balans opmaakt’”.⁸⁷⁶ Minister Eberhard van der Laan (PvdA) van Wonen, Wijken en Integratie geeft als reactie op het verzoek van de PVV: “‘We gaan [de vragen] gewoon netjes beantwoorden’ [maar in] de antwoorden [zullen] de kosten en baten van beleid centraal ... staan, ‘niet die van mensen’”.⁸⁷⁷

In de argumentatie speelt (het zinspelen op) *moral reading* (zie §7.3) een belangrijke rol, onder andere een eventuele “stigmatiserende werking”⁸⁷⁸ van de uitkomsten van een kosten-batenanalyse en het feit dat ze ‘de solidariteit in de samenleving zullen aantasten’.⁸⁷⁹ *De Volkskrant* stelt: “Kamerlid Sietse Fritsma vraagt de ministeries in feite naar een bevestiging van het onderbuikgevoel dat allochtonen de maatschappij meer geld kosten dan autochtone Nederlanders”.⁸⁸⁰ Anderen werpen de vraag op van de eventuele beleidsconsequenties die aan de uitkomsten verbonden zouden kunnen worden:

“Het ligt niet voor de hand dat de regering al die vragen gaat beantwoorden. Want wat als bijvoorbeeld blijkt dat Turken of Marokkanen inderdaad vaker naar de dokter gaan of vaker arbeidsongeschikt worden? Betekent dit dan dat Marokkanen meer ziektekosten of andere sociale premies moeten betalen? De regering kan niet anders dan zeggen dat ze zich verre wil houden van elke stap naar afrekenen op basis van etniciteit of afkomst”.⁸⁸¹

Het belangrijkste argument is echter dat de uitkomsten de PVV in de kaart spelen bij het uitvoeren van haar politieke agenda: “De zaak ligt politiek gevoelig, omdat PVV-leider Wilders een immigratiestop voor niet-westerse allochtonen bepleit”.⁸⁸² Econoom en *NRC*-columnist Flip de Kam formuleert het als volgt:

“Woordvoerders van andere kamerfracties reageerden direct afwijzend. Zij zijn kennelijk beducht dat de voorspelbare uitkomst van de gevraagde exercitie – migranten met een niet-westerse achtergrond vormen per saldo een forse kostenpost – PVV-fractievoorzitter Wilders en de zijnen munitie gaat opleveren bij hun kruistocht tegen de ‘islamisering van Nederland’. Een andere verklaring voor de ophef is er niet. Want Fritsma vroeg naar gegevens die in beginsel zonder probleem beschikbaar zijn [bijvoorbeeld in onderzoek van het SCP] over het profijt dat groepen burgers van de overheid hebben”.⁸⁸³

In deze praktijken van *moral reading* geldt wederom (vergelijk §4.9, §7.3) de Tweede Wereldoorlog en in het bijzonder de Holocaust als moreel ijkpunt. UvA-socioloog Eveline Tonkens trekt, als het gaat om het berekenen van de “kosten en baten van een bepaalde groep burgers”, een parallel met de ‘instrumentalisering van mensen’ door de Nazi’s:

“op die manier praat je niet over integrerende landgenoten, en misschien zelfs niet over immigrerende wereldburgers. Mensen zijn geen instrument van beleid. Slavernij en mensenhandel zijn voorbeelden van volledige instrumentalisering. De nazi’s reduceerden sommige medeburgers tot instrument, waar ze medische experimenten mee uithaalden. Daar zijn we allemaal tegen. Zo moeten we ook allemaal tegen de instrumentalisering van nieuwe Nederlanders zijn en blijven. Deze zet van Wilders is fascistisch, op een manier die hij nog niet eerder heeft vertoond. Hij keert zich niet langer alleen tegen de islam maar direct tegen mensen die de islam aanhangen, en hij reduceert hen tot beleidsinstrument. Dat zet de deur open naar uitsluiting, mishandeling en erger. Levensgevaarlijk en stuitend is het, dat we al zover gezonken zijn dat Wilders dit kan doen zonder dat iedereen over hem heen valt. Terwijl iedereen – terecht – wel over hem heen zou vallen als hij deze vraag zou stellen over oude mensen, chronisch zieken of gehandicapten”.⁸⁸⁴

Schrijver en journalist Sylvian Ephimenco stelt expliciet dat een kosten-batenanalyse door de PVV alleen bedoeld kan zijn als opmaat voor een etnische zuivering:

“[I]k vind ... dat de PVV een onverdraagzame, autoritaire, onsympathieke en, laat ik het helder opschrijven, gevaarlijke partij is. Een club die reële maatschappelijke vraagstukken aan de kaak stelt maar verkeerde en levensgevaarlijke oplossingen aandraagt. Die eropuit is de tegenstellingen zo groot mogelijk uit te diepen om zijn doel te bereiken: de zuivering van de samenleving op etnische en religieuze gronden. Daar wil ik niets mee te maken hebben. Fortuyn zei niet te willen dwielen met de kraan open om zo iedereen binnenboord te houden. Maar Wilders sluit de kraan om vervolgens ‘tientallen miljoenen’ mensen eruit te schoppen. Ook zijn jongste offensief, het kosten/baten-profiel van allochtonen, is alleen bedoeld om de geesten rijp te krijgen voor zijn Grote Schoonmaak. Toen ik het nieuws vernam draaide mijn maag zich instinctief om en mijn instinct heeft mij zelden in de steek gelaten. Er is niets op tegen om 40 of 50 jaar ongebreidelde immigratie te evalueren die door dwaas multiculturalisme mogelijk werd gemaakt. Zeker niet in een land dat geneigd is iedere windvlaag in kaart te brengen om beleid te kunnen maken. Maar Wilders is niet in constructief beleid geïnteresseerd”.⁸⁸⁵

Het lijkt er op dat de ‘PVV de vraag naar de feiten beladen maakt’⁸⁸⁶, zoals de CD dat eerder met haar slogan ‘vol=vol’ deed ten aanzien van de externe kosten en baten van immigratie in relatie tot bevolkingsdichtheid (zie §9.4). Carlo van Praag, die

eerder zelf een kosten-batenanalyse deed (§7.2), meent zelfs dat er sprake is van een hellend vlak: “Wat wordt de volgende vraag? Een onderzoek naar het veronderstelde verschil in intelligentie tussen de rassen?”.⁸⁸⁷ Het laatste woord is nog niet gezegd, maar al met al bevestigt dit recente debat nogmaals het motto van dit proefschrift: “Knowledge, Power and Virtue are bound together with a indissoluble chain”.⁸⁸⁸